

De wantsen van de Stalberg (Heteroptera)

Reinier W. Akkermans, Wilhelminalaan 47, 6042 EL Roermond, e-mail: reinier.akkermans@home.nl

Twan Martens, Nieuwstraat 37, 5863 AX Blitterswijck, e-mail: t.martens@home.nl

Willem Vergoossen, Hattem 89, 6041 SG Roermond, e-mail: wvergoossen@home.nl

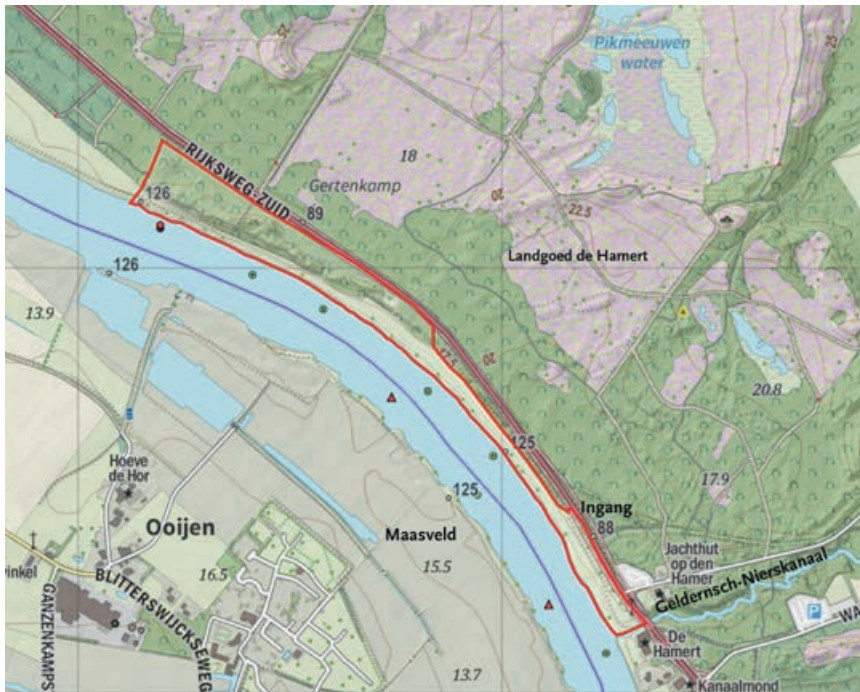
Ter hoogte van Landgoed De Hamert, ingeklemd tussen de Rijksweg N271 en de Maas, ligt de Stalberg. Het is een grasland op de overgang van de rivier naar de Maasduinen, dat bij hoogwater deels overstroomt en dat wordt gekenmerkt door een zeer afwisselende vegetatie (PETERS *et al.*, 2008; 2009). Op basis van deze gebiedseigenschappen zijn veel en ook bijzondere wantsensoorten te verwachten. Tussen 2010 en 2019 is de Stalberg jaarlijks verschillende malen speciaal op wantsen geïnventariseerd. Er zijn in die tien jaar in totaal 163 soorten aangetroffen, waaronder bijzonderheden als Nowicks spillebeen (*Phytocoris nowickyi*), Schaarse muggenwants (*Empicoris rubromaculatus*), Sleedoornblindwants (*Heterocordylus tumidicornis*) en Wolfsmelknetwants (*Oncochila simplex*). Samenvattend kunnen de auteurs stellen dat de Stalberg (ook) voor wantsen een belangrijk gebied is.

DE STALBERG

De Stalberg [Figuur 1] is een natuurgebied in eigendom van de Stichting het Limburgs Landschap dat grenst aan Landgoed De Hamert. Het is een langgerekt terrein gelegen langs een buitenbocht van de Maas dat zich uitstrekt van de monding van het Geldernsch-Nierskanaal tot Wellerlooï [figuur 2]. Het is ruim 1,5 km lang met een breedte variërend tussen 50 en 170 m. De totale oppervlakte bedraagt slechts 12 ha. De expositie is overwegend zuidwestelijk, waardoor het er relatief warm is. De Stalberg vormt de overgang tussen het zomerbed van de Maas en de hoger gelegen Maasduinen. Het hoogteverschil tussen de Maas en de door Rijksweg Zuid gevormde bovenrand bedraagt ongeveer 10 meter; daardoor is er een behoorlijke hellinggradiënt aanwezig. De onderste, nabij de rivier gelegen zone inundeert regelmatig, terwijl de bovenrand van de Stalberg nooit overstroomt. De oever van de Maas is grotendeels vastgelegd met stortstenen. Deze zijn in 2019 in het zuidelijke deel van de Stalberg door Rijkswaterstaat verwijderd, zodat er een natuurlijker oever kan ontstaan. De bodem van het gebied verandert met de hoogteligging en de overstromingsfrequentie. Langs de Maas zelf is de bodem kleiig, kalkhoudend en voedselrijk, geleidelijk overgaand in een uitgeloopte, zandige en voedselarme bodem aan de bovenrand. Het grasland van de Stalberg wordt

FIGUUR 1

De Stalberg, een stroomdalgrasland tussen Maas en Maasduinen (foto: Els Jans).

FIGUUR 2
De Stalberg, een langgerekte strook tussen de Maas en Landgoed de Hamert.

door Galloways begraasd; zij staan niet jaarrond in het terrein, maar gedurende een deel van de zomer. Een tevel aan struweelvorming wordt op een mechanische wijze tegengegaan. Nagenoeg jaarlijks wordt een deel van het sleedoornstruweel door de beheerder afgezet. Hierdoor blijft een gedeelte van het struweel altijd aanwezig.

Parallel aan de Maas kan een viertal langgerekte vegetatiezones worden onderscheiden met elk hun typerende plantensoorten (PETERS *et al.*, 2008; 2009):

- De eerste zone wordt regelmatig overstromd, is vochtig, kalk- en voedselrijk. De vegetatie bestaat vooral uit ruigtesoorten zoals Heelblaadjes (*Pulicaria dysenterica*), Grote kattenstaart (*Lythrum salicaria*) en Koninginnekruid (*Eupatorium cannabinum*).
- De tweede zone, behorend tot het Glanshavergrasland, is matig voedselrijk en wordt periodiek overstromd. Opvallende plantensoorten zijn hier Beemdtkroon (*Knautia arvensis*), Peen (*Daucus carota*), Heksenmelk (*Euphorbia esula*) en Kruisbladwalstro (*Cruciata laevipes*).

FIGUUR 3
De wantsenstudiegroep op de Stalberg in 2017 (foto: Willem Vergoossen)

- De derde zone, weer iets hogerop gelegen, is een droog zandig stroomdalgrasland, dat slechts sporadisch wordt overstromd. Bijzondere soorten zijn hier Gestreepte klaver (*Trifolium striatum*), Zacht vetkruid (*Sedum sexangulare*) en Grote tijm (*Thymus pulegioides*).
  - De vierde zone langs de bovenrand is een droog grasland op kalkarme zandgrond dat niet door de Maas wordt overstromd. Hier groeien soorten als Gewoon struisgras (*Agrostis capillaris*), Schapenzuring (*Rumex acetosella*) en Hemelsleutel (*Hylotelephium telephium*).
- Tussen het grasland en de Rijksweg bevindt zich een bos met deels loofhout (zomereiken-berkenbos) en deels met naaldhout (Grove den (*Pinus sylvestris*)). Feitelijk behoort dit bos niet meer tot het stroomdalgrasland, maar voor wantsen op de Stalberg is met name de bosrand van belang. Door deze zonering is op korte afstand van elkaar op de Stal-

berg een grote rijkdom aan plantensoorten ontstaan. In de onderzoeksperiode, 2010–2019, zijn in totaal 393 plantensoorten op de Stalberg aangetroffen (NATIONALE DATABANK FLORA EN FAUNA, 2020).

DE INVENTARISATIE

In de periode 2010–2019 is op onregelmatige tijdstippen een bezoek aan het terrein gebracht, in sommige jaren vaker dan in andere jaren. Daardoor is de Stalberg, zowel wat betreft de spreiding over de maanden als het aantal bezoeken per jaar, niet gelijkmatig geïnventariseerd. Tot 2017 is de inspanning beperkt gebleven. Pas sinds de Wantsenstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap (NHGL) in 2017 voor het eerst het terrein heeft bezocht [figuur 3], vindt een explosieve toename van aangetroffen en nieuw gevonden soorten plaats. Tot en met 2017 zijn 83 overwegend algemene soorten waargenomen. Vanaf 2017 tot en met 2019 zijn 80 nieuwe soorten gevonden. Het gemiddelde aantal jaarlijks aangetroffen soorten nam na 2017 toe van 26 naar 93.

Verbeterde kennis en een grotere zoekintensiteit leveren vanaf dan jaarlijks hoge aantallen en telkens ook nog nieuwe soorten voor de Stalberg op [figuur 4]. Veel wantsensoorten zijn slechts gedurende enkele weken tot maanden per jaar te vangen. Met name veel soorten blindwantsen (Miridae) overwinteren als ei en de adulten daarvan kennen vervolgens slechts een kortstondig leven. Over de gehele onderzoeksperiode 2010–2019 bezien zijn de bezoeken redelijk gespreid over het jaar uitgevoerd en zullen hierdoor weinig wantsen zijn gemist.

Bij het vangen van de wantsen is van drie verschillende methoden gebruik gemaakt: kloppnet, sleepnet en harken [zie kader]. Alle gevangen dieren zijn

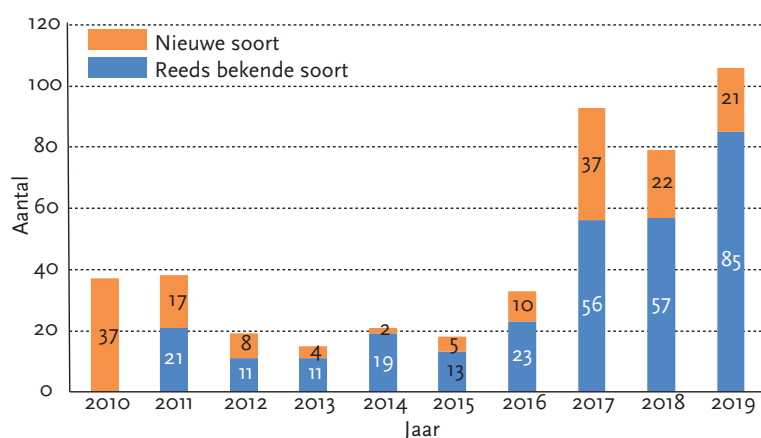
gefotografeerd en op Waarneming.nl geplaatst. Al met al zijn uit de periode 2010–2019 in de database na ontdebellen 791 unieke waarnemingen aanwezig. Het merendeel van de soorten kan op basis van de foto worden gevalideerd. Sommige soorten vergen nader onderzoek; deze zijn verzameld en naderhand door deskundigen gedetermineerd. De niet-gevalideerde soorten zijn buiten beschouwing gelaten. Deze kunnen immers op determinatiefouten berusten.

DE SOORTENRIJKDOM

Op de Stalberg zijn binnen de onderzoeksperiode in totaal 163 verschillende soorten wantsen met zekerheid vastgesteld [tabel 1]. Deze soortenrijkdom hangt nauw samen met het gevarieerde planten-aanbod binnen het gebied. Veel wantsensoorten zijn fytofaag. Ze zuigen aan planten en zijn gespecialiseerd op één plantensoort of een groep nauw verwante soorten. Andere soorten wantsen prederen op ongewervelde dieren. Deze zoöfage wantsen hebben meestal een voorkeur voor bepaalde groepen insecten, zoals stofluizen of cicaden. Op hun beurt hebben de prooidieren vaak een binding met bepaalde plantensoorten. Daardoor vertonen ook de zoöfage wantsen, weliswaar indirect, een binding met bepaalde plantensoorten. Daarnaast zijn er met name onder de blindwantsen (Miridae) veel soorten die van zowel plantaardig als dierlijk voedsel leven: de zoöfytofage soorten. Opvallend is het relatief grote aantal voor Limburg zeldzame soorten op de Stalberg [tabel 2]. Dit hangt uiteraard deels samen met de bijzondere vegetatie, maar daarnaast zeker ook met de zuidwestelijk expositie, waardoor het er relatief warm is en ook zuidelijke soorten zich er kunnen vestigen. Voor de beschrijving van de soorten wordt de volgende indeling in de vegetatie gehanteerd: 1, de natte onderrand; 2, de ruige middenstrook; 3 de droge bovenrand; 4, de bosrand.

De natte onderrand

Direct langs de waterkant [figuur 6] groeien op meer-

FIGUUR 4
Het aantal waargenomen soorten wantsen per jaar op de Stalberg.

dere plaatsen Zwarte elzen (*Alnus glutinosa*). Hierin zijn onder meer de in Limburg zeldzame Elzensteilneus (*Orthotylus flavinervis*), Elzenridderswants (*Arocatus roeslii*), Elzenmalsnuit (*Kleidocerys privignus*) en Elzenpropjeswants (*Oxycarenus modestus*) [figuur 7] aangetroffen. Daarnaast groeien in deze zone ook her en der wilgen (*Salix spec.*), waarop bijzonderheden zoals Wilgendonswants (*Psallus haematodes*) en de bloemwants *Orius majusculus* zijn

Vangmethoden

Bij het inventariseren van wantsen zijn drie verschillende vangmethoden gehanteerd [figuur 5].

Klopscherm

Een klopscherm is een gespannen wit doek van ongeveer 1 m², dat onder overhangende takken van bomen of struiken wordt gehouden. Door vervolgens met een knuppel op de takken te slaan vallen aanwezige insecten op het doek en kunnen daar dan verzameld worden. Een goed alternatief voor het klopscherm is een witte, stevige paraplu.

Sleepnet

Voor het inventariseren van lage vegetaties en ruigten is het sleepnet geschikt. Een sleepnet bestaat uit een ijzeren ring met een doorsnede van 30 tot 50 cm met daarachter een zak om de insecten op te vangen. Aan de ring zit een stok van 1 tot 2 m lang. Met het sleepnet sleept de onderzoeker met enige snelheid door de vegetatie en vangt zo de zich daarin bevindende insecten. Sleepnetten met een lange stok kunnen ook worden gebruikt om aan takken van bomen boven het bereik van de onderzoeker te schudden.

Hark

Harken is de methode om in de wintermaanden inactieve, overwinterende insecten tussen lage vegetatie (mossen, graspollen) te vinden. Deze methode is ook zeer geschikt om laag bij de grond levende bodemwantsen (Lygaeidae) te bemachtigen. Met een klein tuinharkje wordt hierbij bodemstrooisel (mos, gras, bladeren) op een wit laken, klopscherm of plastic bak geharkt en vervolgens handmatig uitgeschud. Aanwezige insecten vallen dan op het laken of in de bak. Bij koud weer kan het overigens enige minuten duren voordat de dieren activiteit vertonen en worden opgemerkt

FIGUUR 5

De drie verschillende vangmethoden van links naar rechts: kloppen, harken, slepen (foto: Gerard Lommen).

# Familie	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	te jaar	Hokken		Status		Biotoop Stalberg
				Limburg	Limburg	NL		
1	Acanthosomatidae (Kielwantsen)	<i>Acanthosoma haemorrhoidale</i>	Meidoornkielwants	2017	54	A	A	rand
2		<i>Elasmostethus interstinctus</i>	Berkenkielwants	2010	87	ZA	ZA	rand
3		<i>Elasmucha grisea</i>	Gewone kielwants	2015	108	ZA	ZA	rand
4	Alydidae (Kromsprietwantsen)	<i>Alydus calcaratus</i>	Mierkromsprietwants	2017	36	VA	VA	droog
5	Anthororidae (Bloemwantsen)	<i>Anthocoris nemoralis</i>		2019	34	VA	ZA	droog/rand
6		<i>Anthocoris nemorum</i>	Gewone bloemwants	2018	57	A	ZA	droog
7		<i>Cardiastethus fasciventris</i>		2016	48	VA	?	rand
8		<i>Orius majusculus</i>		2017	11	Z	ZA	vochtig
9		<i>Orius niger</i>		2017	20	Z	ZA	droog
10		<i>Temnostethus pusillus</i>		2017	7	Z	A	rand
11		<i>Xylocoris cursitans</i>		2019	4	ZZ	A	rand
12	Aradidae (Schorswantsen)	<i>Aradus depressus</i>		2015	19	Z	A	rand
13	Coreidae (randwantsen)	<i>Ceraleptus lividus</i>	Oogstreeprandwants	2017	26	VA	VA	droog
14		<i>Coreus marginatus</i>	Zuringrandwants	2010	134	ZA	ZA	droog/vochtig
15		<i>Coriomeris denticulatus</i>	Bruine getande randwants	2010	44	VA	VA	droog
16		<i>Gonocerus acuteangulatus</i>	Smalle randwants	2010	98	ZA	ZA	droog
17		<i>Leptoglossus occidentalis</i>	Bladpootrandwants	2019	103	ZA	ZA	rand
18		<i>Syromastus rhombus</i>	Ruitrandwants	2018	54	A	VA	droog
19	Cydniidae (Graafwantsen)	<i>Legnotus limbosus</i>	Kleefkruidgraafwants	2010	27	VA	A	droog
20		<i>Tritomegas bicolor</i>	Dovenetelgraafwants	2016	63	A	A	droog
21		<i>Tritomegas sexmaculatus</i>	Ballotegraafwants	2017	7	Z	Z	rand
22	Lygaeidae (Bodemwantsen)	<i>Acompus rufipes</i>	Valeriaanbodewants	2012	5	ZZ	VA	vochtig
23		<i>Aphanus rolandri</i>	Rolanders rookwants	2011	6	Z	VA	rand
24		<i>Arocatus roeselii</i>	Elzenridderwants	2019	19	Z	ZZ	vochtig
25		<i>Beosus maritimus</i>	Bonte zandrookwants	2011	46	VA	ZA	rand
26		<i>Chilacis typhae</i>	Lisdoddebodemwants	2016	39	VA	A	vochtig
27		<i>Cymus melanocephalus</i>	Zwartkopcyms	2017	31	VA	ZA	vochtig
28		<i>Drymus brunneus</i>	Bruine moswants	2017	24	VA	ZA	rand
29		<i>Drymus ryeii</i>	Ryes moswants	2017	18	Z	ZA	rand
30		<i>Drymus sylvaticus</i>	Heidemoswants	2018	5	ZZ	ZA	rand
31		<i>Eremocoris plebejus</i>	Gewone heremietwants	2019	32	VA	ZA	rand
32		<i>Eremocoris podagricus</i>	Borsttanderemietwants	2018	5	ZZ	?	droog
33		<i>Gastrodes grossipes</i>	Dennenkegelwants	2018	52	A	ZA	rand
34		<i>Graptopeltus lynceus</i>	Geoogde bodewants	2019	15	Z	VA	droog
35		<i>Heterogaster urticae</i>	Netelringpoot	2011	58	A	ZA	vochtig
36		<i>Ischnocoris angustulus</i>	Bruinpootheidebodewants	2019	18	Z	VA	droog
37		<i>Ischnodemus sabuleti</i>	Slanklijfsapwants	2011	24	VA	ZA	vochtig
38		<i>Kleidocerys privignus</i>	Elzensmalsnuit	2018	15	Z	A	vochtig
39		<i>Kleidocerys resedae</i>	Berkensmalsnuit	2017	88	ZA	ZA	droog
40		<i>Megalonotus chiragra</i>	Gewone grootrug	2019	33	VA	ZA	droog
41		<i>Megalonotus sabulicola</i>	Zandgrootrug	2019	21	VA	A	droog
42		<i>Metopoplax fuscinervis</i>	Valse zwartaderbodewants	2019	4	ZZ	Z	droog
43		<i>Nysius ericae</i>	Heidenysius	2019	38	VA	A	droog
44		<i>Nysius senecionis</i>	Kruiskruidnysius	2010	72	A	ZA	droog/vochtig
45		<i>Nysius thymi</i>	Tijmnysius	2017	15	Z	ZA	droog/vochtig
46		<i>Oxycarenus lavatae</i>	Lindenspitskop	2019	93	ZA	?	rand
47		<i>Oxycarenus modestus</i>	Elzenpropjeswants	2018	15	Z	VA	vochtig
48		<i>Peritrechus geniculatus</i>	Sombere dartelwants	2017	30	VA	ZA	droog
49		<i>Plinthus brevipennis</i>	Glanzend kleinkopje	2019	18	Z	A	droog
50		<i>Pterotmetus staphyliniformis</i>	Kortschildkeverwants	2019	19	Z	A	droog
51		<i>Rhyparochromus pini</i>	Dennenrookwants	2017	25	VA	A	rand
52		<i>Rhyparochromus vulgaris</i>	Gewone rookwants	2010	82	ZA	A	rand
53		<i>Scolopostethus affinis</i>	Kortvleugelige zaagpoot	2012	28	VA	ZA	droog
54		<i>Scolopostethus decoratus</i>	Kleurrijke zaagpoot	2012	33	VA	ZA	droog
55		<i>Scolopostethus grandis</i>	Grote zaagpoot	2017	3	ZZ	VA	rand
56		<i>Scolopostethus pictus</i>	Bonte zaagpoot	2018	26	VA	A	rand
57		<i>Scolopostethus puberulus</i>	Donzige zaagpoot	2016	1	ZZ	A	vochtig
58		<i>Stygnocoris fuliginus</i>	Doffe donsrug	2017	14	Z	ZA	droog
59		<i>Stygnocoris rusticus</i>	Zwarte donsrug	2013	6	Z	A	droog/vochtig
60		<i>Stygnocoris sabulosus</i>	Glanzende donsrug	2017	25	VA	ZA	droog
61		<i>Taphropeltus contractus</i>	Gewone greppelschild	2017	25	VA	A	droog
62		<i>Trapezonotus dispar</i>	Loofbosschuinschild	2017	7	Z	VA	droog

# Familie	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	1e jaar	Hokken	Status		Biotoop
				Limburg	Limburg	NL	Stalberg
63	Microphysidae (Korstmoswantsen)	<i>Loricula bipunctata</i>	2018	8	Z	Z	rand
64	Miridae (Blindwantsen)	<i>Adelphocoris lineolatus</i>	2017	82	ZA	ZA	droog/vochtig
65		<i>Adelphocoris seticornis</i>	2014	39	VA	A	vochtig
66		<i>Amblytylus nasutus</i>	2012	32	VA	ZA	droog/vochtig
67		<i>Apolygus lucorum</i>	2017	50	VA	ZA	droog/vochtig
68		<i>Atractotomus mali</i>	2010	11	Z	A	rand
69		<i>Blepharidopterus angulatus</i>	2011	33	VA	ZA	rand
70		<i>Campylomma verbasci</i>	2017	6	Z	VA	rand
71		<i>Capsus ater</i>	2010	46	VA	ZA	droog
72		<i>Charagochilus gyllenhalii</i>	2017	9	Z	VA	droog
73		<i>Closterotomus fulvomaculatus</i>	2013	34	VA	ZA	rand
74		<i>Closterotomus nonwegicus</i>	2010	57	A	ZA	droog/vochtig
75		<i>Cylloceria histronius</i>	2012	8	Z	ZA	rand
76		<i>Deraeocoris flavilinea</i>	2010	31	VA	ZA	rand
77		<i>Deraeocoris lutescens</i>	2010	112	ZA	ZA	rand
78		<i>Deraeocoris olivaceus</i>	2011	4	ZZ	VA	rand
79		<i>Deraeocoris ruber</i>	2010	78	A	ZA	droog/vochtig
80		<i>Deraeocoris trifasciatus</i>	2011	6	Z	VA	rand
81		<i>Dicyphus bolivari</i>	2019	9	Z	Z	vochtig
82		<i>Dicyphus epilobii</i>	2019	25	VA	A	vochtig
83		<i>Dicyphus globulifer</i>	2018	26	VA	A	rand
84		<i>Dryophilicoris flavoquadrimaculatus</i>	2012	43	VA	ZA	rand
85		<i>Europiella artemisiae</i>	2019	37	VA	A	rand
86		<i>Halictus luteicollis</i>	2019	17	Z	ZZ	rand
87		<i>Harpocera thoracica</i>	2010	56	A	ZA	rand
88		<i>Heterocordylus tumidicornis</i>	2011	4	ZZ	ZZ	rand
89		<i>Heterotoma planicornis</i>	2011	29	VA	ZA	rand
90		<i>Leptopterna dolabrata</i>	2010	60	A	ZA	droog/vochtig
91		<i>Lygus pratensis</i>	2010	122	ZA	ZA	droog/vochtig
92		<i>Lygus rugulipennis</i>	2011	99	ZA	ZA	droog/vochtig
93		<i>Megalocoleus tanaceti</i>	2016	19	Z	ZA	droog/vochtig
94		<i>Miris striatus</i>	2010	49	VA	ZA	rand
95		<i>Notostira elongata</i>	2017	101	ZA	ZA	droog/vochtig
96		<i>Oncotylus punctipes</i>	2017	16	Z	VA	droog/vochtig
97		<i>Orthocephalus coriaceus</i>	2011	25	VA	A	droog/vochtig
98		<i>Orthonotus ruffrons</i>	2016	6	Z	VA	vochtig
99		<i>Orthops basalis</i>	2017	43	VA	ZA	droog/vochtig
100		<i>Orthops campestris</i>	2012	36	VA	ZA	droog/vochtig
101		<i>Orthotylus flavinervis</i>	2018	2	ZZ	VA	vochtig
102		<i>Orthotylus flavosparsus</i>	2018	22	VA	ZA	vochtig
103		<i>Orthotylus marginalis</i>	2017	23	VA	ZA	vochtig
104		<i>Orthotylus tenellus</i>	2018	8	Z	A	rand
105		<i>Pachytomella parallela</i>	2018	7	Z	ZA	droog/vochtig
106		<i>Pantilius tunicatus</i>	2017	64	A	ZA	rand
107		<i>Phylus melanocephalus</i>	2011	24	VA	ZA	rand
108		<i>Phytocoris nowickyi</i>	2013	7	Z	Z	vochtig
109		<i>Pilophorus clavatus</i>	2010	17	Z	A	rand
110		<i>Pilophorus perplexus</i>	2015	22	VA	A	rand
111		<i>Pinalitus cervinus</i>	2016	23	VA	A	rand
112		<i>Plagiognathus arbustorum</i>	2010	56	A	ZA	droog
113		<i>Plagiognathus chrysanthemii</i>	2017	32	VA	ZA	droog
114		<i>Polymerus nigrita</i>	2018	19	Z	VA	vochtig
115		<i>Psallus albicinctus</i>	2018	2	ZZ	VA	rand
116		<i>Psallus confusus</i>	2018	1	ZZ	A	rand
117		<i>Psallus haematodes</i>	2018	3	ZZ	A	vochtig
118		<i>Psallus lepidus</i>	2018	2	ZZ	A	rand
119		<i>Psallus varians</i>	2011	22	VA	ZA	rand
120		<i>Pseudoloxops coccineus</i>	2015	2	ZZ	VA	rand
121		<i>Rhabdomiris striatellus</i>	2011	54	A	ZA	rand
122		<i>Stenodema calcarata</i>	2010	67	A	ZA	vochtig
123		<i>Stenodema laevigata</i>	2017	86	ZA	ZA	vochtig
124		<i>Stenotus binotatus</i>	2010	53	A	ZA	droog/vochtig

# Familie	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	1e jaar	Hokken		Status		Biotoop Stalberg
				Limburg	Limburg	NL		
125	<i>Sthenarus rotermundi</i>	Populierenblindwants	2014	7	Z	A		rand
126	<i>Trigonotylus caelestialium</i>	Rijstwigkop	2017	39	VA	ZA		droog/vochtig
127 Nabidae (Sikkelwantsen)	<i>Himacerus apterus</i>	Boomsikkelwants	2016	86	ZA	ZA		rand
128	<i>Himacerus mirmicoides</i>	Miersikkelwants	2010	111	ZA	ZA		droog
129	<i>Nabis ferus</i>	Veldsikkelwants	2010	11	Z	ZA		droog/vochtig
130	<i>Nabis limbatus</i>	Moerassikkelwants	2016	35	VA	ZA		vochtig
131	<i>Nabis pseudoferus</i>	Valse veldsikkelwants	2017	9	Z	A		droog/vochtig
132 Notonectidae (Bootsmannetjes)	<i>Notonecta glauca</i>	Gewoon bootsmannetje	2018	17	Z	ZA		vochtig
133 Pentatomidae (Schildwantsen)	<i>Aelia acuminata</i>	Grote mijterschildwants	2010	106	ZA	ZA		droog
134	<i>Arma custos</i>	Snuitkeverschildwants	2017	64	A	ZA		rand
135	<i>Carpocoris purpureipennis</i>	Knoopkruidschildwants	2011	86	ZA	VA		droog/vochtig
136	<i>Dolycoris baccarum</i>	Bessenschildwants	2010	140	ZA	ZA		droog/vochtig
137	<i>Eurydema oleracea</i>	Koolschildwants	2010	92	ZA	ZA		droog
138	<i>Eysarcoris aeneus</i>	Weegbreeschildwants	2017	20	Z	VA		droog
139	<i>Graphosoma italicum</i>	Pyjamaschildwants	2010	110	ZA	ZA		droog
140	<i>Palomena prasina</i>	Groene schildwants	2010	129	ZA	ZA		droog/vochtig
141	<i>Pentatoma rufipes</i>	Roodpootschildwants	2010	118	ZA	ZA		rand
142	<i>Peribalus strictus</i>	Zuidelijke schildwants	2010	95	ZA	ZA		droog/vochtig
143	<i>Piezodorus lituratus</i>	Bremschildwants	2019	77	A	ZA		droog
144	<i>Podops inuncta</i>	Haakjesschildwants	2010	20	Z	A		vochtig
145	<i>Rhacognathus punctatus</i>	Heideschildwants	2011	11	Z	VA		droog
146	<i>Rhaphigaster nebulosa</i>	Grauwe schildwants	2019	120	ZA	ZA		rand
147	<i>Sciocoris homalonotus</i>	Platte zandschildwants	2018	4	ZZ	ZZ		droog
148	<i>Troilus luridus</i>	Buikspitschildwants	2013	26	VA	A		rand
149	<i>Zicrona caerulea</i>	Blauwe schildwants	2010	29	VA	VA		droog
150 Pyrrhocoridae (Vuurwantsen)	<i>Pyrrhocoris apterus</i>	Vuurwants	2010	97	ZA	ZA		rand
151 Reduviidae (Roofwantsen)	<i>Empicoris rubromaculatus</i>	Schaarse muggenwants	2019	17	Z	Z		vochtig
152 Rhopalidae (Glasvleugelwantsen)	<i>Corizus hyoscyami</i>	Kaneelglasvleugelwants	2018	86	ZA	A		droog/vochtig
153	<i>Myrmus miriformis</i>	Kleine slanke glasvleugelwants	2015	71	A	ZA		droog/vochtig
154	<i>Rhopalus parumpunctatus</i>	Bruinrode glasvleugelwants	2012	77	A	ZA		droog/vochtig
155	<i>Rhopalus subrufus</i>	Geblokte glasvleugelwants	2010	58	A	A		droog/vochtig
156	<i>Stictopleurus abutilon</i>	Brilglasvleugelwants	2010	107	ZA	A		droog/vochtig
157	<i>Stictopleurus punctatonevrosus</i>	Grijze glasvleugelwants	2010	106	ZA	ZA		droog/vochtig
158 Scutelleridae (Pantserwantsen)	<i>Eurygaster testudinaria</i>	Gewone pantserwants	2010	70	A	ZA		droog
159 Tingidae (Netwantsen)	<i>Dictyla humuli</i>	Smeewortelnetwants	2017	35	VA	A		vochtig
160	<i>Kalama tricornis</i>	Bodemnetwants	2017	23	VA	A		droog
161	<i>Oncochila simplex</i>	Wolfsmelknetwants	2011	5	ZZ	ZZ		vochtig
162	<i>Tingis ampliata</i>	Akkerdistelnetwants	2017	23	VA	ZA		droog/vochtig
163	<i>Tingis cardui</i>	Speerdistelnetwants	2016	33	VA	ZA		droog/vochtig

Tabel 1
Overzicht van de waargenomen soorten wantsen op de Stalberg in de periode van 2000 tot en met 2019. Voor de verklaring van de status in Limburg zie tabel 2. De status in Nederland is conform de Verspreidingsatlas van Nederlandse wantsen (AUKEMA & HERMES, 2006; 2014; 2016; 2020).

gevonden, naast meer algemene soorten waaronder de Wilgensteilneus (*Orthotylus marginalis*). Op de bomen in de natte onderrand is ook de Schaarse muggenwants [figuur 8] gevonden, een roofwants (Reduviidae) die zich onder andere voedt met stofluizen (Psocoptera). In de kruidlaag staan planten als Gewone valeriana (*Valeriana officinalis*) en Grote lisodde (*Typha latifolia*) met daarop respectievelijk de Valeriaanbodemwants (*Acompus rufipes*) en vaak grote aantallen Lisoddebodemwantsen (*Chilacis typhae*) in de bloeiwijzen.

Status	Code	Aantal uurhokken in Limburg (n=101)	Soorten per categorie op de Stalberg
Zeer zeldzaam	ZZ	1-5 hokken	17
Zeldzaam	Z	6-20 hokken	42
Vrij algemeen	VA	21-50 hokken	53
Algemeen	A	51-80 hokken	22
Zeer algemeen	AA	>80 hokken	29

Hier groeit ook Heksenmelk (*Euphorbia esula*) met daarop de zeldzame Wolfsmelknetwants. Onder de bladeren van Gewone smeewortel (*Symphytum officinale*) zijn vaak grote groepen van de Smeewortelnetwants (*Dictyla humuli*) aangetroffen. In de ruigte en onder de grassen, direct op de bodem, zijn soorten te vinden, die aan op de bodem liggende zaden zuigen, zoals de dusver uitsluitend in Limburg aangetroffen Nowickys spillebeen (*Phytocoris nowickyi*), naast de Zwartkopcymus (*Cymys melanocephalus*), Slanklijfsapwants (*Ischnodemus sabuleti*) en rovers zoals de Moerassikkelwants (*Nabis limbatus*).

TABEL 2
Verklaring van de status in Limburg van de in tabel 1 vermelde wantsensoorten. De indeling is gemaakt op basis van het aantal uurhokken (5x5 km) in Limburg (n=101) waarin de soorten zijn waargenomen in de periode 2010-2020 (WAARNEMING.NL, 2020d). In de laatste kolom staat het aantal per categorie op de Stalberg aangetroffen soorten aangegeven.

De ruige middenstrook

De middenstrook vormt het ruigste deel van het grasland en kenmerkt zich door een grote variatie aan soorten grassen, composieten, lipbloemigen, kruisbloemigen en schermbloemigen. Hier groeien voor wantsen belangrijke waardplanten zoals Boerenwormkruid (*Tanacetum vulgare*), Duizendblad (*Achillea millefolium*), Bijvoet (*Artemisia vulgaris*), Grote brandnetel (*Urtica dioica*), Knoopkruid (*Centaurea jacea*), Gewone berenklauw (*Heracleum sphondylium*) en Peen. In deze ruigte is dan ook een grote soortenrijkdom aan wantsen te vinden. Met name voor wantsensoorten met een brede amplitude aan waardplanten is dit een geschikt habitat. Hier leeft een heel scala aan blindwantsen. Sommige prefereren hoge grasvegetaties, zoals de Grasbreedneus (*Amblytylus nasutus*) en Grote bonte graswants (*Leptopterna dolabrata*). Voor andere soorten is Boerenwormkruid een belangrijke waardplant, onder meer Groene schaduwwants (*Apolygus lucorum*), Boerenwormkruidkromneus (*Oncotylus punctipes*) en Rode halsbandwants (*Deraeocoris ruber*). Deze laatste soort is zoöfaag en predeert op de bladluizen die leven op Boerenwormkruid. De bodemwantsen (Lygaeidae) zijn op hun beurt vertegenwoordigd door bijvoorbeeld Tijmnysius (*Nysius thymi*), Zwarte donsrug (*Stygnocoris rusticus*) en Zwarte grondblindwants (*Pachytomella parallela*). Voor bodemwantsen is de ruigte van belang vanwege de hoge zaadproductie. Ze zuigen vooral aan plantenzaden die op de bodem liggen. In de ruige middenstrook bevindt zich ook een populatie van Bolivar's bochelwants (*Dicyphus bolivari*) op Harig wilgenroosje (*Epilobium hirsutum*) [figuur 9]. Deze mediterrane blindwants werd pas in 2018 in Nederland ontdekt, maar lijkt inmiddels verspreid in Nederland voor te komen (AUKEMA, 2020).

De kruidenrijke middenstrook is ook het domein van de glasvleugelwantsen (Rhopalidae), met

soorten als Kleine slanke glasvleugelwants (*Myrmus miriformis*), Bruinrode glasvleugelwants (*Rhopalus parumpunctatus*), Geblokte glasvleugelwants (*Rhopalus subrufus*), Kaneelglasvleugelwants (*Corizus hyoscyami*), Brillglasvleugelwants (*Stictopleurus abutilon*) en Grijs glasvleugelwants (*Stictopleurus punctatonevrosus*). Op de vele Akkerdistels (*Cirsium arvense*) en Speerdistels (*Cirsium vulgare*) zijn twee monofage netwantssoorten aan te treffen, de Akkerdistelnetwants (*Tingis ampliata*) en de Speerdistelnetwants (*Tingis cardui*). Van de schildwantsen (Pentatomidae) maken vooral Bessenschildwants (*Dolycoris baccarum*), Groene schildwants (*Palomena prasina*) en Zuidelijke schildwants (*Peribalus strictus vernalis*) veelvuldig gebruik van de ruigte als leefgebied (dekking, eiafzet, voedsel). Een andere soort die de laatste jaren algemener in Limburg voorkomt en zich nog steeds verder west- en noordwaarts uitbreidt, is de aan Knoopkruid gebonden Knoopkruidschildwants (*Carpocoris purpureipennis*) (AUKEMA & HERMES, 2020). Tot slot is op schermbloemigen de fraai getekende Pyjama-schildwants (*Graphosoma italicum*) aan te treffen, een zuidelijke soort die zich de laatste jaren eveneens enorm heeft uitgebreid.

FIGUUR 6

De natte onderrand met op de achtergrond opslag van wilg (*Salix spec.*) en Zwarte els (*Alnus glutinosa*) (foto: Els Jans).

◀ FIGUUR 7

Elzenpropjeswants (*Oxycarenus modestus*) (foto: Willem Vergoossen).

▼ FIGUUR 8

Schaarse muggenwants (*Empicoris rubromaculatus*) (foto: Willem Vergoossen).

▲ FIGUUR 9
Bolivar's bochelwants (*Dicyphus bolivari*) (foto: Willem Vergoossen).

▲► FIGUUR 10
Weegbreeschildwants (*Eysarcoris aeneus*) (foto: Willem Vergoossen).

De droge bovenrand

Hoger op de helling van het grasland dat niet door het Maaswater wordt overstroomd, is een lage schrale vegetatie van droge bodems aanwezig. Dit habitat herbergt veel bodemwantsen met als bijzondere soorten Geogde bodemwants (*Graptopeltus lynceus*), Glanzend kleinkopje (*Plinthus brevipennis*), Kortschildkeverwants (*Pterotmetus staphyliniformis*), Doffe donsrug (*Stygnocoris fuliginus*) en Loofbos-schuinschild (*Trapezonotus dispar*). Deze soorten worden landelijk als vrij algemeen tot algemeen gecategoriseerd (AUKEMA & HERMES, 2014), maar in Limburg blijken deze bodemwantsen slechts zelden te worden waargenomen. Dit betreft een bekend waarnemerseffect. Het vinden van kleine bodemwantsen is specialistisch werk dat met de komst van de wantsenstudiegroep sterk is toegenomen. In de ruigtes is ook de enige in Nederland voorkomende kromsprietwants, de Mierkromsprietwants (*Alydus calcaratus*) aanwezig. De nimfen vertonen een opvallende gelijkenis met bosmieren (*Formica* spec.). Onder de bladeren van Smalle weegbree (*Plantago lanceolata*) is de Weegbreeschildwants (*Eysarcoris aeneus*) [figuur 10] aan te treffen. Deze soort komt in Nederland hoofdzakelijk in de zuidelijke provincies voor (AUKEMA & HERMES, 2020).

Figuur 11
Door het hekwerk is er een scherpe begrenzing tussen de bosrand en de droge bovenrand ontstaan (foto: Els Jans).

In de aanwezige vegetatie zijn verder verschillende soorten randwantsen (Coreidae) te vinden, waaronder Bruine getande randwants (*Coriomeris denticulatus*), Oogstreeprandwants (*Ceraleptus lividus*) en Ruitrandwants (*Syromastus rhombeus*). Deze laatste twee soorten lijken in Limburg algemener dan in de rest van Nederland, met uitzondering van de duinen (AUKEMA & HERMES, 2020). Een bijzondere waarneming in 2019 betreft de Platte zandschildwants (*Sciocoris homalonotus*). Deze soort, die in 2011 voor het eerst in Nederland is waargenomen (AUKEMA, 2011), verspreidt zich de laatste jaren langzaam noordwaarts in het Maasdal (WAARNEMING.NL, 2020a).

De bosrand

Het bos van de Stalberg is vanuit wantsenperspectief gezien tweelagig. Behalve een struik- en boomlaag is er een onderlaag aanwezig bestaande uit lage kruiden, mossen en strooisel. De bosrand is over vrijwel de gehele lengte afgerasterd, waardoor er een harde grens met het grasland aanwezig is [figuur 11]. Hier groeit, juist buiten het bereik van het vee, Stinkende ballote (*Ballota nigra*) waarop de daaraan gebonden Ballotegraafwants (*Tritomegas sexmaculatus*) is gevonden. De soort is zeldzaam in Limburg (AUKEMA & HERMES, 2020), vanwege de zeldzaamheid van de waardplant. Daar waar de waardplant aanwezig is, komt de Ballotegraafwants er vrij algemeen op voor. Op de aanwezige Bosrank (*Clematis vitalba*) komt de Geelkopvlowants (*Halticus luteicollis*) voor [figuur 12]. Ook deze soort breidt zijn areaal langzaam uit in noordelijke richting (WAARNEMING.NL, 2020b). Koeien vreten geen stekelige planten, zodat zich langs de bosrand plaatselijk een sleedoornstruweel heeft ontwikkeld. Op Sleedoorn (*Prunus spinosa*) is de Sleedoornblindwants aangetroffen, een zeldzame soort in Nederland die hoofdzakelijk bekend is uit Zuid-Limburg (AUKEMA & HERMES, 2016). Een moeilijk te determineren groep blindwantsen betreft de donsantsen (*Psallus* spec.). Een deel van de soorten kan enkel aan de hand van genitaalonderzoek op naam gebracht worden, hetgeen bovendien alleen geldt voor de mannetjes (WACHMANN *et al.*, 2004).

Langs de bosrand van de Stalberg zijn met zekerheid vier soorten aangetroffen. Op Zomereik (*Quercus robur*) zijn de Eikenkroondonswants (*Psallus albicinctus*), Oranje eikendonswants (*Psallus confusus*) en Bonte eikendonswants (*Psallus varians*) waargenomen en op Es (*Fraxinus excelsior*) de Donkere essendonswants (*Psallus lepidus*). Veel *Psallus*-soorten zijn vermoedelijk algemener aanwezig dan het aantal waarnemingen doet vermoeden (AUKEMA & HERMES, 2014), maar vanwege de specialistische determinatie en de voor blindwantsen kenmerkende, beperkte levensduur van de volwassen dieren wordt hun voorkomen sterk onderschat.

Op Zomereik zijn naast de dons-wantsen ook diverse andere soorten blindwantsen aan te treffen, zoals de Kleurige eikenblindwants (*Cyllecoris histriomius*), Rood-zwarte halsbandwants (*Deraeocoris trifasciatus*), Voorjaarseikenblindwants (*Harpocera thoracica*), Eikenbleekpoot (*Phylus melanocephalus*) of Eikensteilneus (*Orthotylus tenellus*). Op berk (*Betula spec.*) en Zwarte els is de Stippelwants (*Pantilius tunicatus*) te vinden. De adulten van de Stippelblindwants verschijnen pas tegen het eind van het seizoen, in september-oktober, en het is daarmee van de Limburgse blindwantsen de soort die zich in het jaar het laatst ontwikkelt.

In de struwelen van Sleedoorn en Eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*) komen diverse soorten schildwantsen voor, zoals de Buikspitsschildwants (*Troilus luridus*), Meidoornkielwants (*Acanthosoma haemorrhoidale*), Snuitkeverschildwants (*Arma custos*) en Roodpootschildwants (*Pentatoma rufipes*). Deze laatste is onder de schildwantsen een buitenbeentje, omdat de soort niet net als de meeste schildwantsen als adult overwintert, maar als nimf verstopt op en onder de schors van bomen. Aan naaldhout gebonden zijn de Bladpootrandwants (*Leptoglossus occidentalis*) – een uit Noord-Amerika afkomstige exoot die zich de laatste vijf jaar landelijk sterk heeft uitgebreid (AUKEMA & HERMES, 2020) – en vooral de Dennenkegelwants (*Gastrodes grossipes*), een bodemwants die in dennenkegels van de zaden leeft.

In de bosrand is de bodemlaag wederom het domein van de bodemwantsen. Daarbij is er een duidelijk verschil zichtbaar of het strooisel afkomstig is van naaldbomen of van loofbomen. Tussen strooisel van naaldbomen zijn onder meer Gewone heremietwants (*Eremocoris plebejus*) en Rolanders rookwants (*Aphanus rolandri*) aan te treffen. Onder loofbomen betreft het onder meer Ryes moswants (*Drymus ryeii*), Bonte zaagpoot (*Scolopostethus pictus*) en Grote zaagpoot (*Scolopostethus grandis*).

BELANGRIJK HABITAT

De Stalberg is niet alleen vegetatiekundig of floristisch, maar ook voor wantsen een belangrijk natuurgebied. Van de 525 in de periode 2000-2019

Figuur 12
Geelkopvlowants
(*Halticus luteicollis*)
(foto: Willem
Vergoossen).

in Limburg waargenomen soorten (persoonlijke mededeling B. Aukema) zijn er 163 op de Stalberg aangetoond. Dit is 31% van de Limburgse soorten en dat op een terrein van amper 12 ha.

De wantsenpopulatie in een terrein is geen stabiel gegeven. Zo is vóór de onderzoeksperiode de Vierpuntsierblindwants (*Adelphocoris quadripunctatus*) aangetroffen, maar in de onderzoeksperiode is de soort niet gevonden (WAARNEMING.NL, 2020c). In 2020 zijn weer enkele nieuwe soorten aangetroffen, waaronder een zeldzaamheid als de Appelschorsblindwants (*Isometopus intrusus*) op Es en een algemene soort als de Brandnetelblindwants (*Liocoris tripustulatus*) die, zoals de naam al zegt, gebonden is aan brandnetels (*Urtica spec.*).

Het aantal uurhokken (5 x 5 km) waarbinnen een soort in Limburg is aangetoond vormt een maat voor de algemeenheid van die soort in deze provincie. Op basis hiervan is een indeling gemaakt in respectievelijk zeer zeldzaam, zeldzaam, vrij algemeen, algemeen en zeer algemeen. Opvallend is het grote aandeel bijzondere soorten voor de Stalberg [tabel 1 en 2]. Niet minder dan 52% van het aantal vastgestelde soorten behoort tot de categorieën van zeldzame of zeer zeldzame soorten in Limburg. Dit benadrukt nogmaals het belang van de Stalberg als waardevol gebied.

BEHEER

De soortenrijkdom van de Stalberg wordt bepaald door de ligging langs de Maas. Expositie, hoogtegradiënten, bodemsamenstelling, inundatie en beheer hebben gezorgd voor een bijzondere flora. Deze grote rijkdom aan planten is vervolgens de basis voor een grote verscheidenheid aan soorten wantsen. Het huidige beheer richt zich op het maximale behoud van de karakteristieke stroomdalvegetatie. Extensieve seizoensbegrazing door Galloways in combinatie met een maai- en afvoerbeheer kunnen verruiging van de graslanden en een ongewenste uitbreiding van de sleedoornstruwelen een halt toeroepen. Daarbij is met name de begrazingsdruk een punt van blijvende zorg omdat er daarbij ook

nadelige neveneffecten optreden als vertrapping en kaalvraat van floristisch belangrijke plekken. De prikkeldraadafscheiding vormt een harde grens tussen bos en graslanden. Die staat daarmee garant voor het voorkomen en behoud van veel voor wanten belangrijke en voor het vee onbereikbare plantensoorten. De afrastering dient dus gehandhaafd te blijven.

DANKWOORD

Dik Hermes en Berend Aukema namen de determinatie van de verzamelde exemplaren voor hun rekening. Hiervoor uiteraard onze dank en ook voor het overdragen van hun veldkennis. Ook dank aan de waarnemers, in het bijzonder de leden van de Wantenstudiegroep, voor het delen van de waarnemingen. Een concept van dit artikel is becommentarieerd door Berend Aukema en Arjan Ova, waarvoor dank. Tenslotte dank aan de Stichting

het Limburgs Landschap, eigenaar en beheerder van de Stalberg, die toestemming verleende voor de uitvoering van dit onderzoek. Deze activiteit maakt deel uit van het Meerjarenprogramma Onderzoek van het Nationaal Park De Maasduinen en is mede gesubsidieerd door de Provincie Limburg.

provincie limburg

Nationaal Park
De Maasduinen

Summary

THE HETEROPTERA OF THE STALBERG AREA

Stalberg, an elongated grassland site located between the river Meuse and the river dunes of the De Hamert nature area, located between Arcen and Wellerlooi in the Dutch province of Limburg, was examined for bugs (Heteroptera). The site is approximately 1.5 km long, between 50 and 175 m wide, and has a total surface area of 12 ha. The difference in elevation between the river and the edge of the forest at the top of this site is approximately 10 m. As a result of this difference, the grassland can become inundated to a varying extent during high water levels in the river, the top edge being completely free of flooding. The substrate at the lowest part is relatively clayey and wet, while the upper end is sandy and dry. These differences in substrate and humidity, as well as

occasional flooding, have led to the development of a transversal gradient of vegetations. This zoning comprises a wealth of plant species and habitats in a relatively small area, offering habitats to a multitude of bug species.

The Stalberg was examined for Heteroptera in the 2010–2019 period. The great variety of vegetations and plant species is reflected in the number of bugs species found there. Of the 525 bug species observed in Limburg during the study period, 163 (30%) were recorded at the Stalberg site. The species also include rare ones, such as *Phytocoris nowickyi*, *Empicoris rubromaculatus*, *Heterocordylus tumidicornis* and *Oncochila simplex*. It may be concluded that Stalberg is not only an important area for vegetation, but also for Heteroptera.

Literatuur

- AUKEMA, B., 2011. Nieuwe en interessante Nederlandse wanten V (Hemiptera: Heteroptera). Nederlandse Faunistische Mededelingen 36: 1-7.
- AUKEMA, B., 2020. Nieuwe en interessante Nederlandse wanten X (Hemiptera: Heteroptera). Nederlandse Faunistische Mededelingen 55: 49-71.
- AUKEMA, B. & D.J. HERMES, 2006. Verspreidingsatlas Nederlandse wanten (Hemiptera: Heteroptera). Deel II: Cimicomorpha I. EIS-Nederland, Leiden.
- AUKEMA, B. & D.J. HERMES, 2014. Verspreidingsatlas Nederlandse wanten (Hemiptera: Heteroptera). Deel III: Cimicomorpha II. EIS-Nederland, Leiden.
- AUKEMA, B. & D.J. HERMES, 2016. Verspreidingsatlas Nederlandse wanten (Hemiptera: Heteroptera). Deel IV: Pentatomomorpha I. EIS-Nederland, Leiden.
- AUKEMA, B. & D.J. HERMES, 2020. Verspreidingsatlas Nederlandse wanten (Hemiptera: Heteroptera). Deel V: Pentatomomorpha II (Coreoidea en Pentatomoidea). EIS-Nederland, Leiden.
- NATIONALE DATABANK FLORA EN FAUNA, 2020. Soortenlijst planten de Stalberg. Geraadpleegd 12-5-2020.
- PETERS, B., G. KURSTJENS & P. CALLE, 2008. Stalberg. In: Peters, B., G. Kurstjens & P. Calle, Maas in Beeld. Resultaten van 15 jaar ecologisch herstel. Deel 3 Zandmaas. Bureau Drift, Berg en Dal.
- PETERS, B., G. KURSTJENS & P. CALLE, 2009. De vegetatie van de Stalberg. Een Zandmaasgradiënt in optima forma. Natuurhistorisch Maandblad 98(7): 138-145.
- WAARNEMING.NL, 2020a. Platte zandschildwants *Sciocoris homalonotus* Fieber, 1851. <https://waarneming.nl/species/624227/> Geraadpleegd 1-5-2020.
- WAARNEMING.NL, 2020b. Geelkopvlowants *Halticus luteicollis* (Panzer, 1804). <https://waarneming.nl/species/25074/> Geraadpleegd 1-5-2020.
- WAARNEMING.NL, 2020c. Vierpuntsierblindwants *Adelphocoris quadripunctatus* (Fabricius, 1794). <https://waarneming.nl/species/20557/> Geraadpleegd 1-5-2020.
- WAARNEMING.NL, 2020d. Wanten, cycaden en plantenluizen. https://waarneming.nl/species/search/?species_group=15. Geraadpleegd 1-5-2020.
- WACHMANN, E., A. MELBER & J. DECKERT, 2004. Wanzen 2. Die Tierwelt Deutschlands 81. Goecke & Evers, Keltern.

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP in LIMBURG

Colofon

DAGELIJKS BESTUUR

Frank Oelmeijer (voorzitter), Rob Geraeds (vice-voorzitter), Alfred Paarlberg (penningmeester) & Ben Matheij.

ALGEMEEN BESTUUR

Wilfred Alblas, Toon van Baal, Marian Baars, Jan-Joost Bakhuizen, Susanne Hanssen, Wouter Jansen, Stef Keulen, Math de Ponti, Pieter Puts, Aidan Williams & Linda Wortel.

KANTOOR

Olaf Op den Kamp, Jeanne Cuypers & Martine Lemmens.

ADRES

Kapellerpoort 1, 6041 HZ Roermond,
tel. 0475-386470 (kantoor@nhgl.nl).
www.nhgl.nl.

LIDMAATSCHAP

€ 38,00 per jaar. Leden t/m 23 jaar € 17,50; bedrijven, verenigingen, instellingen e.d. € 120,00.
Okjen Weinreich (leden@nhgl.nl).
IBAN: NL73RABO0159023742, BIC: RABONL2U.

BESTELLINGEN/PUBLICATIEBUREAU

Publicaties zijn te bestellen bij het publicatiebureau, Marja Lenders (publicaties@nhgl.nl).
Losse nummers € 4,-; leden € 3,50 (incl. porto), themanummers € 7,-.
IBAN: NL31INGB000429851, BIC: INGBNL2A.

KRINGEN

KRING HEERLEN

Olaf Op den Kamp (kringheerlen@nhgl.nl).

KRING MAASTRICHT

Bert Op den Camp (kringmaastricht@nhgl.nl).

KRING ROERMOND

Math de Ponti (kringroermond@nhgl.nl).

KRING VENLO

Peter Eenshuistra (kringvenlo@nhgl.nl).

KRING VENRAY

Patrick Palmen (kringvenray@nhgl.nl).

STUDIEGROEPEN

FOTOSTUDIEGROEP

Bert Morelissen (fotostudiegroep@nhgl.nl).

HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP

Pieter Puts (herpetostudiegroep@nhgl.nl).

LIBELLENSTUDIEGROEP

Jan Hermans (libellenstudiegroep@nhgl.nl).

MOLLUSKEN STUDIEGROEP LIMBURG

Stef Keulen (molluskenstudiegroep@nhgl.nl).

MOSSENSTUDIEGROEP

Paul Spreuwenberg (mossenstudiegroep@nhgl.nl).

PADDENSTOELENSTUDIEGROEP

Henk Henczyk (paddenstoelenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENSTUDIEGROEP

Olaf Op den Kamp (plantenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENWERKGROEP WEERT

Jacques Verspagen
(plantenwerkgroepweert@nhgl.nl).

SPRINKHANENSTUDIEGROEP

Harry van Buggenum
(sprinkhanenstudiegroep@nhgl.nl).

STUDIEGROEP EPHEMEROPTERA, PLECOPTERA EN TRICHOPTERA

Harry Tolkamp (ept@nhgl.nl).

STUDIEGROEP ONDERAARDSE KALKSTEENGROEVEN

Rob Visser (secretariaat@sok.nl).

VISSENWERKGROEP

Victor van Schaik (vissenstudiegroep@nhgl.nl).

VLINDERSTUDIEGROEP

Mark de Mooij (vlinderstudiegroep@nhgl.nl).

VOGELSTUDIEGROEP

Nicky Hulsbosch (vogelstudiegroep@nhgl.nl).

WANTSENSTUDIEGROEP LIMBURG

Martine Lemmens (wantsen@nhgl.nl).

WERKGROEP DRIESTRUIK

Wouter Jansen (werkgroepdriestruik@nhgl.nl).

ZOOGDIERENSTUDIEGROEP

Aegidia van Grinsven
(zoogdierenstudiegroep@nhgl.nl).

STICHTINGEN

STICHTING NATUURPUBLICATIES LIMBURG

Uitgever van publicaties, boeken en rapporten (snl@nhgl.nl).

STICHTING DE LIERELEI

Projectbureau voor onderzoek van natuur en landschap in Limburg (lierelei@nhgl.nl).

STICHTING IR. D.C. VAN SCHAÏK

Stichting voor het beheer van onderaardse kalksteengroeven in Limburg. Postbus 2235, 6201 HA Maastricht (vanschaikestichting@nhgl.nl).

STICHTING NATUURBANK LIMBURG

Stichting voor het beheer van waarnemingen van het NHGL (natuurbank@nhgl.nl).

NATUURHISTORISCH M A A N D B L A D

REDACTIE Olaf Op den Kamp (hoofdredacteur), Philip Bossenbroek, Henk Heijligers, Jan Hermans, Ton Lenders, Gerard Majoor (eindredactie), Guido Verschoor, Raymond Pahlplatz & Marc Poeth (redactie-assistent) (redactie@nhgl.nl).

RICHTLIJNEN VOOR KOPIJ-INZENDING

Diegenen die kopij willen inzenden, dienen zich te houden aan de richtlijnen voor kopij-inzending. Deze kunnen worden aangevraagd bij de redactie of zijn te bekijken op www.nhgl.nl.

LAY-OUT & OPMAAK

Van de Manakker, Grafische communicatie, Maastricht (mvandeманakker@xs4.all.nl).

EDITING SUMMARIES

Jan Klerkx, Maastricht.

DRUK

Grafagroep Zuid, Swalmen.

Copyright. Auteursrecht voorbehouden. Overname slechts toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 0028-1107

provincie limburg

